



*Марина Александрова**

ВОДАТА КАТО КОНЦЕПТУАЛЕН И ИЗОБРАЗИТЕЛЕН МАТЕРИАЛ В СЪВРЕМЕННИТЕ ВИЗУАЛНИ ИЗКУСТВА

Marina Aleksandrova

WATER AS A CONCEPTUAL AND FIGURATIVE MATERIAL IN CONTEMPORARY VISUAL ARTS

Abstract: Water is an essential natural element, a diverse form with a social character, semantically upgraded in historical and cultural aspects. Its aggregate states are part of its semiotic and abstract construction, reflecting on the artwork of authors in the field of contemporary visual arts. The research is aimed at considering and discussing various works, the realization of which is related to different states of water as a pictorial and conceptually related material.

Keywords: visual arts; water; contemporary art; installation; concept; state; material

Вода

Водата представлява химично съединение, което на стайна температура е в течно състояние, без цвят и мирис и приема формата на съда, в който е поставено. Тя покрива много голяма част от повърхността на планетата Земя и е съсредоточена в океаните, езерата, реките и ледниците. Твърдото агрегатно състояние на водата се нарича лед, а газообразното – водна пара. Поради естествения воден кръговрат, водата от океаните и моретата се изпарява в атмосферата, след това се връща на повърхността под формата на валежи. Водата е безценна течност, източник на живот за планетата, основен компонент в човешкото тяло. Тя има социалнозначим характер и присъства в митологията, религиите, фолклора, философията, изкуството, културата. Непрекъснато се променя и допълва нейното многопластово символно съдържание. Водата е субект с хилядолетна семиотична структура.

Водата като абстракция

В своята книга „Какво е вода? Историята на съвременната абстракция“¹, Джеймс Линтън² разглежда в детайл значимостта на водата, като акцентира върху съществената промяна във връзката на човека с нея. Още в резюмето на книгата си, той потапя читателя в дълбочината на образа, който разглежда: „Съвременната вода, както я наричам, е абстракция, тя е разпространена във

* marinala@uni-sofia.bg

¹ “What water is: The history of a modern abstraction”, прев. Александрова М.

² Изследовател в Университета на Лимож, Франция.

всички дискурсивни и материални практики, които имат прикриващ ефект, относно съществената за водата социална природа“ (Linton 2006: II).

Водата се изучава и дискутира от много науки – екология, хидрология, климатология, глациология, океанология и други, също така от различни културни, социални и религиозни концепции, геополитически конфликти, воден транспорт и т.н. Това обуславя твърдението на Линтън „...водата има неограничена способност за предаване на метафори. Въпреки повторението *ad nauseam*³ на тези метафори в сегашните медии, уверената критика на Линтън към много от тях води до информативен исторически анализ, който ще остави повечето читатели да осъзнаят своето ограничено разбиране, за един от най-важните ресурси на Земята.“ (Hatvany 2012: 179). Това ограничение произтича от естеството на самата водна литература. Линтън обяснява, че през последните шестдесет години, повечето изследвания на водата са написани от инженери по хидрология, учени и мениджъри на ресурси, които се занимават с водата като измерим източник, който да покрива потребностите и нуждите на населението, или като икономическа стока. Като се има предвид това състояние на литературата, Линтън задава въпроси за това как да разшири разбирането и познаването на водата. Тя трябва да се разглежда не само като количествено измерима, но и като исторически процес, при който става, такава каквата е, във връзка с други неща в пространството и времето, а именно абстракция.

Изследването му е фокусирано върху разбирането на сложните отношения между естествения, социалния и икономически смисъл на водата и бинарната природа на културата, чрез преизследване и преосмисляне на философски концепции. Линтън обяснява колко „съвременна“ е станала водата, през последните години, връзките между обществото и нея стават абстрактни. В съвременното цялата отговорност за поддържане на отношенията с водата е оставена само и единствено на експерти. До степен, в която тя е превърната в конкретна формулировка с условности и договорености, според контекста на занятието, което я разглежда. Това е така, защото течността и смисълът, който се влага в нея е продукт на натрупани разбирания и актуални проблеми: „Водата е това, което правим от нея. Това не е особено ново твърдение. Философът и културолог Мирча Елиаде пише, че водата е „*fons et origio*“⁴ източник на всички възможни съществувания ... тя винаги ще съществува. Макар и никога сама, защото водата винаги е зародишна, съдържаща потенциала на всички форми в тяхното непрекъснато единство“ (Linton 2010: 3).

Водата в съвременното изкуство

Водата винаги е била обект на изследване в произведенията на изкуството. Нейният богат смислов обхват, е предпоставка за успешната ѝ употреба като концептуален и изобразителен материал, в областта на съвременните визуални изкуства. Напредването на науката допринася за разширяване на нейното приложение.

Екология

Водата е материал, чиито агрегатни състояния са благоприятни за изграждане концептуалните визуални форми. Поведението и символното съдържание на водата е неимоверно свързано с природата, в човешките представи. Когато се говори за екология, това е разговор и за вода. Течността и различните ѝ състояния се превръщат в значим концептуален инструмент, материал и преносител на съдържание. Водата е свързващо звено между художник – природа – публика.

Много автори разглеждат екологични проблеми чрез изкуството си. Един от първите е Николас Гарсия Урибуру, той насочва публиката към замърсяването на водите. „Николас Гарсия Урибуру е основен референт на лендарт изкуството и в същото време пионер на екологичното съзнание, което той формулира с езика на художественото действие“ (Dupra 2018: 1), обяснява Андрес Дюпра⁵. Това се случва на биеналето във Венеция през 1968 г. Там той реализира акция, по изливане на флуоресцен⁶ във водите на „Grand canal“. Видеоклипът „Actions in nature“⁷ улавя

³ От лат. отново и отново.

⁴ От лат. Източник и произход на нещо.

⁵ Директор на Националния музей за изящни изкуства Буенос Айрес.

⁶ Органично съединение и оцветител.

⁷ Tate museum.

тази едnodневна трансформация, която всъщност не е част от официалната програма на биеналето. Целта, която авторът си поставя е да привлече внимание върху връзката между цивилизацията и природата, като насърчи екологичното съзнание като критична част от културата и да повдигне въпроси около арт системата. „Боядисването на водата на венецианските канали по време на Биеналето през 1968 г. предложи двоен прочит с един жест: Променияйки цвета ѝ, Гарсия Урибуру заклеиява човешката дейност, която разстройва природата и я превръща в безполезно изкуство. От друга страна, разрушителният характер на акцията, която беше извършена тайно, без защитата на институциите, постави под въпрос системата на изкуствата като такава, съобразена с духа на онези времена.“ (Durga 2018: 1), казва Андре Дюпра. Впоследствие той реализира още няколко подобни акции в Буенос Айрес, Париж, Лондон и други.

Съвместна реализация

Съвместното издание на Йозеф Бойс и Урибуру, със заглавие “Rhine Water Polluted” (1981), представя 24 бутилки „замърсена“ речна вода от река Рейн. Творбата пренася зрителя в сърцевината на проблема, насочва вниманието към социално екологични въпроси, възникнали вследствие на човешката дейност. Поради лошото качество на водата, река Рейн се счита за „най-голямата яма в Европа“ от 60-те години на миналия век, факт, който двамата концептуални художници подчертават в сътрудничеството си.

Водата като дефиниция

Какво е вода? Определението за всеки обект, субект или термин се търси най-често в речник, въпросът дали понятията имат една и съща дефиниция когато се поставят в контекста на изкуството е част от търсенията на Джозеф Кошут. Той е художник и теоретик, работещ в областта на концептуалните форми. Контекстът винаги е част от работата му.

Кошут създава серия “Titled (Art as Idea as Idea)” (1966 – 68)⁸, съдържаща дефиниции от речника, акцентът в нея е да даде образ на идеята, да подчертае, че не е важен обектът, а концепцията. Част от работата по тази серия е произведението „Notebook on water“⁹ – бели отпечатъци върху черна основа показват речникови дефиниции, относно водата (или нейни аспекти), по една на страница. Лед, вода, пара, кислород, водород и сняг, са придружени от уводна страница с написани на ръка (от Кошут), изявления от Ад Рейнхард и Доналд Джъд; карта на света; и снимка на радиатор. „Notebook on water“ е творба поставена под знака на разследване, ярък пример за намеренията на Кошут да създава обекти, които водят зрителя от възприятието към идеята. Коментират се само няколко аспекта, които ни позволяват да схванем механизма на изчезване на формата в полза на информацията. Кошут използва езика като изобразително средство, за да очертае процеса по вникването в идеята за абстракцията „Вода“. В контекста на изследването „Notebook on water“ е категоричен пример за изцяло концептуална употреба на водата, без тя да бъде използвана в натура, както посочва и самия автор: „Използвах вода по всички възможни начини, които мога да си представя – ледени блокове, пара от радиатор, карти с водни площи използвани в система, колекции от пощенски картички с водни тела, и така до 1966 г., когато направих фотостат¹⁰ от речника, на дефиницията за думата вода, която за мен по това време беше начин за просто представя идеята за водата.“ (Kosuth 1991: 30).

Течно агрегатно състояние на водата като материал във визуална творба

Яой Кусама е японска художничка, която създава инсталационни пространства, често покрити с кръгове или точки, понякога включва и други обеми, отново облечени в окръжности. Характерно за работата ѝ е повторението на фрагменти или форми. В практиката на Яой Кусама, повторението и натрупването функционират като техники за правене на изкуство. Те са ключова част от нейния визуален език, който можем да забележим и в много от инсталациите, които

⁸ Публикувана през 1970 г.

⁹ „Тетрадка за водата“.

¹⁰ Копие, направено на фотостат.

представяват стаи с безкрайни огледала. Една от тях – “Fireflies on the Water”, обстановка, в която Кусама потапя краката на зрителя в спокойна водна повърхност, която се движи плавно, с движенията на наблюдаващия. Над повърхността блестят множество светлини, популярните точки на Кусама в случая са се превърнали в „светулки“, които се отразяват и светят в огледалата и плоскостта на своеобразното водно огледало. Кръговрата на водата е една от лесно забележимите природни форми на безгранично повторение. Безкрайността е тема, която силно вълнува Кусама, отнася се до неограничено време, пространство, разстояние, които не могат да бъдат изчислени, подобно на постоянното преобразуване и превръщане на водата от една форма в друга и невъзможността да бъде измерена количествено.

Твърдо агрегатно състояние на водата като материал във визуална творба

Твърдото агрегатно състояние на водата е препоставка за различна визуална употреба. Олафур Елиасон е автор, който борави с природни елементи, в скулптурна или инсталационна форма. Използва светлина, вода, температура и други. Изследва връзката между науката и изкуството и често засяга теми свързани с климатичните промени. Инсталацията „Ice Watch“ е съвместна работа на Елиасон и геологът Миник Розинг. Чрез тази творба те насочват вниманието към топенето на арктическият лед. Дванадесет големи блока лед¹¹, които са позиционирани на обществено място, във формата на часовник предоставят директен и осезаем опит на публиката относно реално случващи се климатични събития. “Ice Watch” е инсталиран на три места Копенхаген (2014 г), Париж (2015 г), Лондон (2018 – 2019 г). Концепцията на тази творба е конструирана изцяло върху природния елемент, който въздейства ясно и категорично върху аудиторията. Езикът на изобразителния материал е с краткотрайна природа, същевременно динамичен, създава впечатление за голямо събитие, от което не остава веществен резултат, но маркира проблем, който може лично да се види, усети, вкуси, прегърне и помирише. Студио Олафур Елиасон (2014) казва по повод своя сетивен, концептуален часовник следното: „Изкуството може да ангажира хората, много по-добре от науката. Науката е очарователна, но изкуството може да докосне нещо вътре в нас, което е трудно да се опише“ (Fiepke van Niel 2021: 60).

Газообразно състояние на водата като материал във визуална творба

“Something Something National Conversation” (2016) е инсталация на Мишел Чан с водна пара, светлини и механизми (2013, Торонто). Динамизмът в творбата идва от два облака водна пара, които излизат от противоположните стени на галерията и плуват един към друг. Те се сблъскват и се разсейват в нищото, явление, което се повтаря постоянно. „Произведението на изкуството е едновременно зрелище и сложно упражнение в безполезнаост.“ – казва авторът за инсталацията си, тя е част от самостоятелната изложба „Изкуство и неактивизъм“. Произведението изследва граничната зона между материалното и нематериалното, между четливостта и нечетливостта и между съдържанието и формата. “Something Something National Conversation” е визуален разговор за посредничеството. За това как комуникационните технологии, променят и натоварват чувството за разбиране. Инсталацията е метафора на начина, по който дигиталната култура е променила човешкото определение за „съдържание“ от дефиницията за разбиране преди и сега: „аморфен тип капитал, който, подобно на други видове капитал, съществува предимно като средство за самовъзпроизвеждане“ (Chan: 2016).

Сняг

Саймън Бек е „снежен“ художник и бивш картограф. Той създава визуални произведения от сняг (или върху сняг), те представляват мащабни, геометрични „рисулки“ на автора покриват големи площи и отнемат до 12 часа за завършване, като изискват разходка от 20 до 30 километра в снега със снегоходки. Следователно, неговите творения са както артистични, така и физически изпълнения, творения, оформени от предизвикателните условия на околната среда. В практиката си Бек използва повторението на геометрични форми, чиито релефи създават зони с различни нива на осветеност. Повечето са базирани на рисулки, които авторът е правил на хартия в детството си.

¹¹ От Гренландия.

С времето рисунките му се трансформират в по-сложни версии. Снежното изкуство е временно и разчита най-вече на фотографията, за да бъде запечатано. Тук възниква въпросът дали фотографията са част от произведенията му или са отделни серии. Работата на Саймън Бек притежава ефимерността на повечето от изброените в изследването визуални форми. Тази преходност носи специфичен заряд и въздействие върху публиката.

Облаци

Бернднаут Смилде е усвоил изкуството за създаване на облаци на закрито. Неговите метеорологични манипулации наречени “Nimbus”¹² предлагат различен прочит на заобикалящата ни реалност и среда. Те представляват умален модел на природен феномен, който е създаден от човек. Смилде работи години над технологията си, но все още са му необходими приготовления и точните условия, за да създава облаци. Комбинация от машина за мъгла, ниска температура, влажност, и осветление са част от обстоятелствата по образуването на облак.

Смилде създава облаци по целия свят. Повечето от тях са в закрити пространства, което добавя сюрреалистично усещане в творбите му. Художествените препратки на Смилде понякога напомнят на класическа пейзажна живопис, но също така намекиват за различна намеса във времето и пространството. Локациите, в които художникът ситира облаци, играят важна роля в тяхната интерпретация. В църква, музей или психиатрична болница, те носят различно семантично съдържание. Серията “Nimbus” на Смилде представят кратък преходен момент от присъствие, към отсъствие в определено място. След реализирането, облаци издържат само няколко мига и после изчезват. Физическото състояние е важно, но произведението в крайна сметка съществува само като фотография. Облаци на Смилде живеят в снимките, които авторът им прави, според него фотографията са истинските произведения на изкуството. Снимката функционира като документ за нещо, което се е случило на определено място и сега го няма.

Комплексни реализации обвързани с водата

Инсталацията “Room for London” (2012) дело на художничката Фиона Банер и практиката Дейвид Кон¹³ представлява временна инсталация, едноспален апартамент, с формата на лодка, монтирана върху покрива на зала „Кралица Елизабет“¹⁴. В тази лодка могат да нощуват до двама души и да наблюдават Лондон от необичайно място, пред което се разкрива панорамна гледка към реката и града. Вдъхновение за създаването на инсталацията идва от новелата „Сърцето на мрака“¹⁵, чието действие започва да се развива в лодка по река Темза. Своеобразният апартамент, е конструиран по подобие на речната лодка, от 19-ти век. „Част от концепцията е, посетителите да преживеят контраста между публичното и частното пространство: познатото и домашното са вътре, съдържащи се в тази интимна структура, кацнала върху една от най-публичните гледни точки на Лондон. Въпреки това поверителността на посетителите е напълно защитена и те са в състояние да погледнат Лондон и хората долу (2012: 1).“

По време на престоя си в инсталацията “Room for London”, Рони Хорн¹⁶ пише своя монолог “Saying water”¹⁷, който представлява текстово базирана скулптура, конструирана от нейните асоциации с водата. Тя задава въпроси и дава неочаквани отговори, които носят информация емоция относно смисловото устройство и богатството от индивидуални възприятия, които човек и общество влагат в незаменната течност. Тази текстово базирана скулптура дава прочит върху емоционалната есенция на възприятията и поставя субектът вода в различен контекст, анализирайки го, чрез въздействие: „Водата е главният глагол на вечната връзка. Забелязали ли сте, че светлината маскира водата? Забелязали ли сте колко рядко водата прилича на вода? Как изглежда водата?“¹⁸

¹² Дъждовен облак.

¹³ Практика, основана през 2007 г., с фокус върху архитектура, образование, изкуства и резидентски програми.

¹⁴ Queen Elizabeth Hall, Southbank Centre London.

¹⁵ Издадена през 1899, новела от писателя Джоузеф Конрад.

¹⁶ Американска визуална артистка.

¹⁷ „Казвайки вода“, прев. Александрова, М.

¹⁸ Roni Horn, “Saying water”, прев. Александрова, М.

„Когато казваш вода какво имаш предвид? Когато казваш вода – говориш за времето или за себе си? Когато видиш отражението си във водата, разпознаваш ли водата в себе си?“. Част от структурата на разглеждания образ е изградена от индивидуални възприятия и това допринася за всички нюанси на създадената езикова и емоционална „постройка“ на Хорн.

„Водата винаги е интимно преживяване, не можеш да се разделиш от нея. Водата е винаги лично преживяване, твоята връзка към водата е, твоята връзка с теб. Когато кажеш вода, какво имаш предвид? Казваш, че водата е смутна или спокойна, буйна или неспокойна, казваш че водата е неспокойна, казваш че водата е тиха, водата е безоблачна, понякога чиста, може да бъде замърсена, след това е брилянтна, водата е тежка – това е факт. Водата често е тиха, дори кротка, водата все още е, и може да бъде дълбока, също така водата е студена, гореща или хладка, казваш че водата е нахална или енергична, понякога отривиста...“

Рони Хорн прави дисекция на понятието вода, подсеща публиката за детайли и състояния на водата, върху които рядко се акцентира, авторката навлиза в естеството на понятието без да го разгражда на фрагменти, а точно обратното – изгражда плътен и цялостен образ от различни частици и настроения. Художничката претворява текстовата скулптура в процес на мисловни асоциации.

Базирайки се на водния кръговрат, в заключение ще се върнем обратно към книгата на Линтън, която е една от отправните точки в това изследване, той я завършва с: „Ако има един единствен извод за моята теза, това е, че когато процеса, който наричаме вода се комбинира с процеса, който наричаме общество, резултатът е удивителен набор от доста непредсказуеми резултати“ (Linton 2006: 424). Водата е богат, изчерпателен, концептуален, изобразителен материал, чрез който съвременните визуални артисти изразяват естетичните си позиции по актуални въпроси и проблеми, които ги вълнуват. А публиката успява да изгради лични и индивидуални интерпретации, във възприемането на „процеса вода“, който е значителен източник на идеи, реализации, реакции.

БИБЛИОГРАФИЯ

Beck S. (2014). Snow art.

Hatvany, M. (2012). Compte rendu de What is Water? The History of a Modern Abstraction. By Jamie Linton (2010), 179–181.

Kosuth, J. (1969) Kosuth, J. (1991). Art After Philosophy.

Kosuth, J. (1989) Kosuth, J. (1991). Art After Philosophy and After.

Linton, J. (2006). What is Water? The History and Crisis of a Modern Abstraction.

Loftus, A. (2011). The Geographical Journal. Thinking relationally about water: Review based on Linton's What is water?

Van Niel, F. (2021). Ice art ethics: On Olafur Eliasson's Ice watch. In I. Halland (Ed.), Ung uro. Unsettling climates in Nordic art, architecture and design (Ch. 5, pp. 59–68). Cappelen Damm Akademisk. <https://doi.org/10.23865/noasp.127.ch5>.

Scardifield, K. Blackall, Finch, McLisky and Nicolson. Yayoi Kusama: Mirrored years, Education kit.

Voetman, L. (1996). Play of advice. A Bildungsreise to the Value of Public Art.

ИЗТОЧНИЦИ

Dongolablog: <https://dongolablog.wordpress.com/2017/11/06/joseph-kosuth-notebook-on-water-1965-1966/> [Accessed 28 August 2021]

Frearson Amy, A room for London by David Kohn and Fiona Banner: available at: <https://www.dezeen.com/2012/01/13/a-room-for-london-by-david-kohn-and-fiona-banner-2/> [Accessed 3 October 2021]

Horn R. Saying water (2012). Louisianachannel (2013): <https://channel.louisiana.dk/video/roni-horn-saying-water#:~:text=%E2%80%9CWhen%20you%20talk%20of%20the,And%20importantly%2C%20water%20is%20sexy.> [Accessed 10 September 2021]

Universes art: <https://universes.art/en/magazine/articles/2018/garcia-uriburu-venice> [Accessed 08 September 2021]

Olafure Eliason: <https://olafureliasson.net/archive/artwork/WEK109190/ice-watch> [Accessed 20 September 2021]

Chan gallery: <https://chan.gallery/somethingsomething/> [Accessed 20 September 2021]

Alex McLennan: <http://alexmcclennan.com/room-for-london/> [Accessed 7 September 2021]

Toledomuseum: <https://www.toledomuseum.org/art/exhibitions/yayoi-kusama-fireflies-water> [Accessed 1 September 2021]